

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора

Пелех Людмили Романівни на дисертацію

Ненько Юлії Петрівни «Теоретико-методологічні засади професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Сьогодні в процесі розроблення нової парадигми вищої освіти нагальним питанням є підвищення якості професійної підготовки фахівців різних галузей. Особливе значення якісна фахова підготовка має для офіцерів служби цивільного захисту, професійна діяльність яких відбувається за надзвичайно складних, небезпечних і непередбачуваних умов, а ефективне виконання ними завдань за призначенням залежить не лише від їхньої фізичної та професійної підготовки, а й від їхньої здатності обирати доцільну форму спілкування залежно від психологічного стану та індивідуальних особливостей постраждалих та підлеглого особового складу, здійснювати керівництво підрозділом у ході бойових дій, свідомо виявляти небайдужість та ін.

Створення належних педагогічних умов для професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в відомчих закладах вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій, формування їхньої готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності нині стає не лише одним із пріоритетних напрямів державної політики, а й важливим завданням педагогічної науки.

Тому тема наукової розвідки Ненько Ю. П. є досить важливою та актуальною, а її результати збагачують та конкретизують професійну педагогіку з напрямку «Підвищення якості фахової підготовки».

Зв'язок із планами відповідних галузей науки. Рецензоване дослідження виконане відповідно до Кодексу цивільного захисту України, зокрема розділу VII «Навчання осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та

рятувальників, керівного складу, фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, підготовка органів управління та сил цивільного захисту».

Дослідження є складником науково-дослідної теми Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України «Формування моральної культури начальницького складу підрозділу ДСНС України» (РК № 0115U000977).

Дисертація відповідає вимогам ст. 3, 5 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р. № 2623-III. Тему дослідження затверджено Вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України (протокол № 6 від 26.05.2016 р.) і узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 14.06.2016 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Мета, завдання, об'єкт, предмет, концепція дослідження науково цілісні та актуальні. Етапи наукового пошуку конкретні й прозорі. Експериментальна база достатня для формулювання основних і часткових висновків. Наукова новизна цілеспрямована та доказова.

Основною метою наукової розвідки дисертантка визначила розроблення, теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку дієвості моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України.

Відповідно до мети дисертаційної роботи було визначено вісім завдань, для реалізації яких автором проаналізовано значну кількість психолого-педагогічних джерел – 435 найменувань, із них 38 – іноземною мовою.

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і 19 додатків. Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів і висновків дослідження обумовлені застосуванням таких методів наукового пошуку як теоретичні, емпіричні, математично-статистичні.

Найбільш *суттєвими результатами* наукової розвідки Ненько Ю. П. вважаємо обґрунтування концепції професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України; визначення, теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку педагогічних умов професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у відомчих закладах вищої освіти; розроблення й апробацію структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у відомчих закладах вищої освіти; виявлення критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності; представлення авторського трактування поняття «готовність майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності».

Не викликає сумніву *практичне значення* отриманих результатів дослідження, яке полягає в розробленні та впровадженні в закладах вищої освіти ДСНС України структурно-функціональної моделі та навчально-методичного забезпечення системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів, зокрема навчально-методичного комплексу навчальної дисципліни обов'язкового циклу підготовки «Українська мова (за професійним спрямуванням)», дидактико-методичного супроводу проведення практичних занять із навчальних дисциплін «Основи управління» (модуль «Комунікативна діяльність керівника», «Комунікативний практикум»), «Основи інформаційних технологій» (модуль «Інформаційні та комунікаційні технології»), «Організація аварійно-рятувальних робіт» (модуль «Комунікативні аспекти діяльності керівника аварійно-рятувального загону»), «Державний нагляд у сфері пожежної безпеки» (модуль «Загальні питання комунікації державного інспектора»), укладенні електронного посібника з навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», виданні «Термінологічного словника із рятувальної справи (українсько-російсько-англійський)» (у співавторстві).

Результати дослідження викладено у 57 публікаціях автора (55 – одноосібних), серед яких 31 відображає основні наукові результати дисертації (1 монографія, 22 статті у вітчизняних наукових фахових виданнях, 9 статей у зарубіжних періодичних фахових виданнях), 22 праці апробаційного характеру (14 міжнародних, 7 всеукраїнських та 1 регіональна конференція), 4 праці додатково відображають результати дисертації.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступі чітко обґрунтовано актуальність теми дослідження, стан її вивчення, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, концепцію, методологічну та теоретичну основу дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію та впровадження. Аналіз виконаних завдань доводить, що дисертантці вдалося всебічно розглянути теоретичні та методологічні засади досліджуваної проблеми.

У першому розділі дисертації *«Теоретичні та методологічні засади професійно орієнтованої комунікативної підготовки офіцерів служби цивільного захисту»* дисертанткою здійснено вдалу наукову спробу обґрунтувати сутність базових понять дослідження: «спілкування», «комунікація», «комунікативна діяльність», «професійно орієнтована комунікативна діяльність офіцера служби цивільного захисту», «професійна підготовка офіцера служби цивільного захисту».

Сформульовано визначення професійно орієнтованої комунікативної діяльності офіцера служби цивільного захисту як активності, спрямованої на досягнення певних усвідомлюваних цілей, змістом якої є взаємне пізнання і обмін інформацією за допомогою різних засобів комунікації для встановлення взаємозв'язків, необхідних для професійної діяльності.

«Професійну підготовку офіцера служби цивільного захисту» визначено як цілеспрямований процес опанування сукупності світоглядних, загальнокультурних і спеціальних знань, умінь, навичок і досвіду для успішного виконання завдань за призначенням.

«Професійно орієнтована комунікативна підготовка майбутнього офіцера служби цивільного захисту» представлена як комплекс форм, методів і засобів навчання та виховання майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в умовах відомчого закладу вищої освіти ДСНС України, які забезпечують розвиток інтегративного стану особистості майбутнього фахівця, вираженого в готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Автором проаналізовано досвід професійно орієнтованої комунікативної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту в закладах вищої освіти Республіки Польща, Російської Федерації, Республіки Білорусь, Сполучених Штатів Америки та Великобританії.

Проведене дослідження дало змогу визначити та схарактеризувати основні методологічні підходи (інтегративний, гуманістичний, особистісно орієнтований, комунікативно-діяльнісний, професіографічний, професійно орієнтований, компетентнісний, культурологічний, інформаційно-комунікаційний) та принципи дослідження (принцип свідомості, практичної спрямованості, системності та послідовності, міцності засвоєння знань, умінь і навичок, професійної мобільності).

У другому розділі *«Особливості професійно орієнтованої комунікативної підготовки офіцерів служби цивільного захисту»* дисертанткою узагальнено та проаналізовано особливості професійної підготовки курсантів у відомчих закладах вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій; розкрито зміст професійної діяльності офіцерів служби цивільного захисту; виокремлено основні сфери їхньої комунікативної діяльності— службово-функціональну, суспільну (соціально-комунікативну) та соціально-побутову й схарактеризовано особливості здійснення цієї діяльності.

Заслуговує на схвалення здійснений здобувачем всебічний аналіз професійно важливих якостей офіцера служби цивільного захисту, які Ненько Ю. П. потрактовує як систему індивідуальних, фізіологічних, соціальних, психологічних характеристик та якостей особистості, формування і розвиток яких відбувається у процесі професійної підготовки, які впливають на успішність професійної

діяльності та дають майбутньому фахівцю змогу найбільш повно реалізувати себе.

У третьому розділі «Концептуальні основи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту» представлено концепцію професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; структурно-функціональну модель системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; структуру готовності офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності; критерії та рівні сформованості досліджуваного феномена.

Дисертанткою запропоновано концепцію професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України, композиційне викладення якої представлено такими структурними складниками: передумовами становлення й розвитку проблеми дослідження, понятійно-категорійним апаратом, теоретико-методологічними основами, ядром концепції, її змістовно-смісловим вираженням, педагогічними умовами ефективного функціонування й розвитку досліджуваного педагогічного феномена та межами застосування концепції.

Достатньо ґрунтовно розв'язане завдання, що пов'язане з розробленням структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. У структурі запропонованої структурно-функціональної моделі виокремлено такі підсистеми: цільову, концептуально-стратегічну, організаційно-проектувальну, процесуально-технологічну, контрольну-оцінювальну.

На підставі теоретичного аналізу науково-педагогічних джерел із проблеми підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності визначено компоненти готовності майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності: аксіологічний, знаннєвий, діяльнісний; виокремлено критерії сформованості досліджуваного феномену: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний.

У четвертому розділі «Організаційно-методичне забезпечення професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту» схарактеризовано педагогічні умови професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту, а саме: формування ціннісного ставлення курсанта до майбутньої професії; активізація інтерактивних методів навчання; удосконалення навчально-методичного забезпечення професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; оптимізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу в змодельованих ситуаціях професійного спілкування.

Здобувачкою визначено методіку поетапної професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту, яка передбачає перший етап (1 курс) – підготовчий – спрямований на формування позитивного ставлення та стійкого інтересу курсантів до обраної професії, стимулювання потреби спілкування та прагнення до самовдосконалення; другий етап (2–3 курс) – основний – мав на меті опанування курсантами основних понять, видів і функцій, морально-етичних норм і правил професійно орієнтованої комунікативної діяльності офіцера служби цивільного захисту, засвоєння фахового термінологічного апарату й інформаційно-комунікативних технологій, набуття курсантами вміння налагоджувати та підтримувати контакти із суб'єктами професійної діяльності, розвиток їхнього вміння залагоджувати конфлікти; третій (4 курс) – завершальний – етап, метою якого було закріплення знань, умінь і набуття стійких навичок професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Обґрунтовано необхідність підготовки професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти ДСНС України до професійно орієнтованого комунікативного навчання майбутніх офіцерів служби цивільного захисту та описано хід її здійснення.

У п'ятому розділі «Дослідно-експериментальна перевірка моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби

цивільного захисту» досить повно розкрито логіку дослідно-експериментальної роботи; визначено основні етапи, завдання, зміст і комплекс методів експериментального дослідження; подано результати апробації структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту та доведено її ефективність.

У процесі експерименту було використано діагностувальний комплекс як стандартних, так і адаптованих та модифікованих або спеціально розроблених відповідно до критеріїв і показників досліджуваного феномена авторських методик. Опис експериментального етапу дослідження, логіка обґрунтування його матеріалів, процедура збору емпіричних даних та перевірка їх достовірності, в цілому, відповідають меті та завданням дослідження.

Заслуговує на увагу і ґрунтовно проведений формувальний експеримент. Здобувачкою чітко прописані форми, методи і технології експериментальної роботи, запропонована авторська програма формування готовності майбутніх офіцерів до професійно орієнтованої комунікативної діяльності. Отримані в процесі формувального експерименту рівні сформованості досліджуваного феномена (низький, середній, високий) порівнювалися з результатами констатувального експерименту. Достовірність отриманих даних підтверджено у процесі педагогічного експерименту за допомогою статистичного методу критерію узгодженості χ^2 -Пірсона.

Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено в поточних та загальних висновках. Виклад матеріалу в запропонованому дослідженні послідовний, має науковий характер і прикладне значення. Зміст автореферату Ненько Ю. П. ідентичний основним положенням дисертації.

Відзначаючи науково-теоретичну та практичну значущість запропонованої до захисту дисертації, вважаємо за необхідне висловити деякі міркування та зауваження до змісту дисертації:

1. Оскільки автором поставлено завдання розробити і педагогічні умови, і модель, то варто було б відповідним чином сформулювати і предмет дослідження.

2. У підрозділі 2.4 «Система професійно важливих якостей офіцера служби цивільного захисту» автором розглянуто професійно важливі якості, необхідні офіцеру для ефективного виконання завдань за призначенням. На нашу думку, варто було б ширше надати характеристику комунікативним якостям відповідно до виокремлених сфер комунікативної діяльності офіцерів служби цивільного захисту – службово-функціональної, суспільної (соціально-комунікативної) та соціально-побутової.

3. Автором представлено детальний аналіз літературних джерел щодо досвіду зарубіжних країн (Республіка Польща, Російська Федерація, Республіка Білорусь, Сполучені Штати Америки, Великобританія, Молдова) у сфері організації професійно орієнтованої комунікативної підготовки фахівців з цивільного захисту, виокремлено переваги та відмінності. Разом з тим, залишається незрозумілим чи використала автор у своїй роботі актуальні для українських реалій елементи зарубіжного досвіду.

4. Дисертанткою у роботі (підрозділі 3.2) та у розробленій структурно-функціональній моделі професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту (рис. 3.1) показано, що формування готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності відбувається у ході вивчення навчальних дисциплін та під час позааудиторних заходів. Проте, на нашу думку, бажано було б також показати, яким чином відбувається формування досліджуваного феномена під час різних видів практик і стажувань.

5. Погоджуючись із важливістю для сучасної педагогічної теорії та практики запропонованої структурно-функціональної моделі професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту у відомчих закладах вищої освіти ДСНС України, варто було б представити розроблені автором матеріали у вигляді методичних рекомендацій або посібника, які мали б належне практичне використання.

6. Автором у підрозділі 4.2 значний об'єм відведено характеристики традиційних методів (дискусія, метод інтерв'ю, опрацювання професійно орієнтованої літератури тощо), які не є інноваційними і не потребують, на наш погляд, такої авторської деталізації.

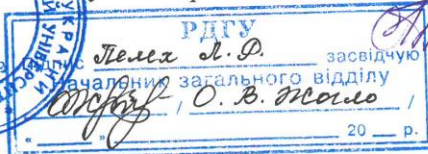
7. Автор використовує широкий спектр діагностувальних методик, однак, на наш погляд, для кращого розуміння, у додатках слід представити зразки тестів або контрольних робіт, які перевіряють рівень знань курсантів з відповідних модулів комунікативного спрямування. Окрім того, автором представлено не всі тести з діагностувального комплексу (до прикладу, відсутні «Тест соціально-комунікативної компетентності», «спеціальні тести» та ін.)

Водночас вважаємо, що вказані зауваження та побажання мають дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки дослідження Юлії Петрівни Ненько.

Висновок. Дисертація є самостійним і завершеним науковим педагогічним дослідженням. За характером фактичного матеріалу, ступенем його кількісного і якісного аналізу, рівнями новизни і значущості результатів дослідження для педагогічної науки і практики, обґрунтованості висновків дисертація Ненько Юлії Петрівни «Теоретико-методологічні засади професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри міжкультурної
комунікації та історії світової літератури
Рівненського державного гуманітарного
університету

Л. Р. Пелех